

1969

HANGOK A TEGNAPBÓL

Írta: HALÁSZ PÉTER

Csőndben és minden feltűnés nélkül egy szé-
rény, nagyképzetségű amerikai magyar tudós
esztendők óta azon dolgozik, hogy hangszalago-

Halász Péter

kon megőrökítse az Amerika
legkülönbözőbb részein élő szá-
zadeleji magyar bevándorlók
sorsát és történetét — saját
előadásukban. Miért is jöttek el
annakidején Magyarországról,
mi hozta őket a tengeren túlra,
mi fogadta őket itt, milyen küz-
delmek árán érték el azt, amit
elértek s hogyan emlékeznek
vissza ma — hősi tegnapjaik-
ra. Ez az amerikai magyar tudós: dr. Bakó Ele-
mér, a washingtoni Kongresszusi Könyvtár finn-
ugor könyvtárosa, a híres-neves Csüry Bálint
debreceni nyelvtudományi professzor hajdani ta-
nítványa és egyik legméltóbb követője.

Dr. Bakó elsősorban nyelvtudós és így kutatá-
sai szempontjából is mindenekfölött az amerikai
magyar nyelvtérkép földerítése és kirajzolása ér-
dekl.

Az amerikai magyarok szóhasználatát, beszéd-
fordulatait, elamerikásodott nyelvét Bakó Ele-
mér a magyar nyelvjárások ikertestvéreinek te-
kinti és ílymódon kutatásai irányvonalát nem-
csak az amerikai országrészekhez alkalmazza, de
a hazai nyelvjárás térképéhez is: más amerikai
magyarsággal beszél a Szatmár megyéből idevánd-
orolt magyar és ismét mást az Ung megyei
vagy a sárospataki. Bakó tehát aszerint is vá-
logatja interjui alanyait, hogy ki honnan száрма-
zik.

Munkája roppantul bonyolult tehát, leginkább
talan Bartók és Kodály népdalkutató országjárá-
salkra emlékeztet. Bartók és Kodály fonográffal
járták az országot a magyar népdal és népzene
kincseit kutatva.

Bakó Elemér magnetofonnal (tape recor-
der), magyar nényelv, amerikai magyar nyelv-
járás nyomait keresve.

A terület óriási, az akadály megszámlálhatat-
lanul sok. S ha aztán hangszalagra rögzíti fáradt-
hangu öreg magyarok visszaemlékezéseit, ak-
kor azzal a munkának csak egyik részét végez-
te el. A hangszalagokon rögzített beszédet papir-
ra kell átmásolni, aminek az a technikája, hogy
fülhallgatón lehallgatják a visszajátszott szöve-

szabadság
1969
Jan. 29.

get s közben már kopogják is az írógépen. A szöveg nehéz, tájzólásos, angol-magyar szövegveleg, olykor igen halk, öregesen elmotyogott s akad olyan felvétel is, amely másfél-két óra hosszúságú.

Igaz, ezt a munkát már nem Bakó Elemér végzi, hanem a felesége, aki fáradhatatlan munkatársa férjének. A leírt szöveg legfontosabb és legjellemzőbb részeit azután együttes munkával angolra fordítják, mert hiszen Bakónak az a célja, hogy angolnyelvű tudományos könyvet állítson össze amerikai egyetemek, főiskolák és a nyelvtudomány kutatói számára.

Bakót tehát elsősorban nyelvtudományi szempontból érdekli munkája, de ennek a nyelvjárási kutatásnak van egy páratlanul érdekes és értékes "mellékterméke" is. Akiket megszólaltat, ugyanis, azok saját multjukról beszélnek és illy módon a nyelvjárási dokumentummal egyidejűleg megszületik a mult-századvégi, e század eleji amerikai magyar bevándorlók történetének hősi éposza is.

A közelmultban Bakó Elemér Washington melletti, Silver Springs-i házában jártam. A földszinti nagy hall valóságos hangszalag-csarnok, a polcokon egymás mellett sorakoznak a felvételek és vaskos iratgyűjtőkben a felvételek átiratai, a készülő mű anyaga.

Ahogy hallgatni kezdük ezeket a szalagokat, amelyek az esztendőök során teltek meg öreg magyarok visszaemlékezéseivel, olyan volt az, mint a leglenyűgözőbb film vetítése: a szavak nyomán a képeket is megelevenítette a képzelet s nincs az a filmtechnika, amely oly sebes szárnyalásra, áttünésekre, változásokra volna képes, mint a képzelet játéka: az egyik pillanatban egy kis Udvarhely megyei falu, Bögözd sáros utcáján járunk, a másikban meg már a pennsylvaniai Co-raopolis "burdosai", századeleji magyar kvártélyosai-kosztosai között.

László Imréné beszél a hangszalagról, aki 1894 szeptember 17-én született Bögözdön:

"... én megsüttem minden héten kétszáz font lisztet kenyérnek, mert akkor a magyarok nem ették meg a stori kenyeret, akkor csak mind házi kenyeret akartak enni a magyarok. És így gyűlt össze a pénz. Tíz krajcárért egy nap..."

Hogyan is jött létre egy ilyen kosztos-kvárté-

lyos ház, a burdos-otthon? Erre így emlékezik vissza a hangszalagon Lászlóné:

“... akkor az én férjemhöz férjhöz mentem, három napig vótam asszony, s akkor elmentünk egy szekondhend stórba és bevásároltuk az öreg butorokat, egy üres házba beraktuk és készítettünk tartani burdosokat. Akkor a burdosasszony dolgozott, három dollárért harminc nap egy embőrért! Arra mosott, vasalt, még fődozott is. Je, mosott, vasalt, ételt főzött.”

Mondom, nincs ennél érdekesebb és izgalmasabb film. Legalábbis a mi számunkra.

Beszél a hajdani bányász, a vasmunkás, beszél a negyvennyolcas magyar emigráns leszármazotta, beszél arról, mint hajtotta el a nyomor, a földtelenség, vagy a családi békétlenség, hogyan és mint jött el ebbe az országba, amelyről meghallotta, hogy annyi benne a föld, hogy “nyócvan hódat lehet kapni egy dollárért . . .”

Aztán beszélnek a gyermekeikről és unokáikról is, akik már egyetemet végeztek, orvosok, mérnökök, jogászok lettek, beszélnek emelkedésükről a társadalmi ranglétrán, de az a szép benne, hogy úgy beszélnek mindenről, hogy nem veszik észre: hőskölteményt mondanak, saját küzdelmeik, meg ennek az országnak s az országgal való együttemelkedésük eposzát.

Bakó ezt a munkáját mintegy “mellékesen” végzi, mert hiszen, amint említettem, a Library of Congress szakkönyvtárosa, reggeltől estig köti a hivatalba és állásba van a felesége is. Fik tizennyolcadik esztendejében lévő középiskolás “senior”, jövőre érettségizik.

Nem is tudom, hogyan, honnan szerzik az időt Bakóék ehhez a kutatómunkához, a szalagok átírásához, fordításához, ennek a roppant munkának az adminisztrálásához.

Ehhez a fajta lankadatlan, szivós tudományos munkához a jó egyetemi múlt adja az alapot. A Csüry-tanszék a maga idejében, a harmincas években világnevezetességre tett szert, a nyelvjárás-gyűjtési munka technikája, módszeressége ott alakult ki, a debreceni népryelvi kulturintézetben, ahol Csüry professzor halála után, nálánál nem kisebb súlyú tudós, mint Bárczy Géza állott a munka élére. Bakó Elemér egy esztendeig a finn állam vendégeként Helsinkiben, mint ösztöndíjas folytatta tanulmányait, azután visszatért Debrecenbe, ott folytatta munkáját. Ide, Amerikába, nemcsak a munkamódszerét hozta magával, a gyűjtő-technikát, a feltáró apróságot, de a tudomány iránti olthatatlan szenvedélyt is. Bakót nemcsak az érdekli, amit beszélgetőtársai mondanak a hangszalagra, de talán mindennekfölött érdekli őt az, aki mondja. Az ember. Bartók és Kodály népdal-gyűjtésének is az volt a nagy értéke, hogy az egyszerű dallamokból emberek és korszakok keltek életre.

Azért voltak tovább-fejleszthetők, azért váltak szimfóniák, operák, balettek alapjaivá.

Bakó Elemér kutató munkája felbecsülhetetlen értékű forrása lesz mindazoknak, akik a holnapot kérdezve a tegnaphoz fordulnak válaszul. Vezeték lesz egymásnak felelő korok nagy áramkörében.

